

nibus circumstantiis, et objecto plene consideratis.

13. *Progreditur probatio.*—Probatur consequentia, quia vel illud iudicium, quod dicitur omnino practicum, addit aliquid supra iudicium particulare speculativum ex parte rei cognitæ, vel ex parte ipsius actus, seu modi, quo fit. Non primum, quia posuimus, intellectum speculativum omnia in particulari considerasse, et cognovisse. At vero ultra omnia, nihil relinquitur denuo cognoscendum per iudicium practicum. Nec etiam secundum dici potest, quia, seclusa distinctione, seu additione imperii ultra iudicium practicum, in ipso practico iudicio nullus modus intelligi potest, nisi vel compositionis: aut simplicitatis intentionis, aut remissionis, vel alii similes, qui etiam in iudicio speculativo inveniuntur. Ergo considerando iudicium illud, quatenus cognitio quædam, et consideratio intellectus, nulla distinctio inter iudicium particulare, speculativum, et practicum invenitur. Sed ad summum idem iudicium particulare de objecto operabili, seu de operatione singulari cum omnibus ejus circumstantiis sub diversis respectibus poterit dici speculativus, et practicus, scilicet, speculativus, quatenus veritatem quamdam contemplatur, practicus vero quatenus de se ad opus inducit: vel certe ut secundum se spectatus, et ut pure intellectualis est, dicatur speculativus; quatenus vero a tali, vel tali intentione voluntatis procedit, dicatur practicus: quia ut sic habet efficacitatem in movendo ad opus, ut dixi, et statim amplius explicabo. Quod si hoc ita est, profecto ex parte intellectus nulla major imperfectio, quæ ad peccandum sit necessaria in illo actu ut practico, quam ut speculativo considerari potest. Nam si quæ est, provenit ex parte voluntatis, vel nolentis consentire tali iudicio, vel non habentis debitam intentionem: et ita non provenit lapsus voluntatis ex defectu intellectus, sed potius ex defectu voluntatis, iudicium intellectus dicitur practice imperfectum.

14. *Satisfit argumentis contrariis in n. 11.*—Præterea vis hujus rationis magis innotescet, respondendo ad motiva præcedentis opinionis: simulque hæc sententia magis suadebitur. Ad primam ergo rationem negatur prima consequentia. Quia licet voluntas non se moveat, nisi prius ab intellectu moveatur: nihilominus etiamsi ab illo moveatur, non statim se necessario movet. Unde potest in contrarium argumentum retorqueri, applicando ad iudicium practicum argumentum supra factum de iudicio

speculativo. Nam posito iudicio practico, voluntas non necessitatur quoad exercitium ad consentiendum illi, utique ex vi illius: ergo potest non consentire illi: ergo et peccare. Major supra probata est: quia intellectus per se non movet voluntatem, quoad exercitium, nec determinata illam omnino ad operandum. Dixi autem *ex vi illius*: quia si præcedat intentio efficax alicujus finis honesti, posito iudicio practico de tali medio necessario ad illum finem, ut hic et nunc exercendo: tunc persistendo in intentione necessario sequitur consensus voluntatis; tunc tamen illa necessitas non ab intellectu secundum se, sed ab ipsa voluntate ex vi intentionis præexistentis sequitur. Et eadem ratione posita illa intentione honesta, et iudicio recto, non poterit quidem voluntas peccare, non ex eo tantum, quod in intellectu non præcedit defectus, sed quia illa dispositio intellectus supponit illam efficacem intentionem voluntatis, illique conjungitur. Ergo absolute loquendo de voluntate libere prodeunte ad primam intentionem, seu voluntatem finis particularis, non potest necessitari a iudicio practico, et consequenter, illo non obstante, poterit peccare, sine prævio tali defectu intellectus.

15. Dicit fortasse aliquis, quod licet iudicium illud practicum per se non necessitet voluntatem quoad exercitium, saltem necessitat quoad specificationem, et hoc satis esse ut illo existente in intellectu, voluntas actualiter peccare non possit. Sed contra hoc urgent instantiæ, et replicæ supra factæ: quæ in præsentem eandem vim habent. Prior est, quod saltem poterit voluntas peccare, omittendo sine tali defectu intellectus. Sequela patet, quia potest voluntas suum actum suspendere eo tempore, pro quo affirmativum præceptum obligat, quia tunc non necessitatur quoad exercitium, et sic peccabit. Alias est, quia neque quoad specificationem necessitatur voluntas ab illo iudicio practico recto, quia cum illo potest intellectus simul considerare aliud contrarium objectum, vel opus, iudicando illud esse amabile sub ratione delectabilis; ergo voluntas propria libertate potest ferri in illud, quia solum iudicium illam impedire non potest, ut supra ostensum est: ergo potest voluntas non solum contradictorie non velle, quod sic iudicatum est, sed etiam contrarie velle oppositum; ergo manet libera quoad exercitium, et specificationem, ac proinde sine suspensione, vel carentia talis iudicii peccare potest.

16. *Ad secundum in eodem n. 11.*—*Ad*

tertium ibidem.—Ad secundum respondetur, hæc duo iudicia, hoc est, honestum est secundum rectam rationem sequendum, et hoc est delectabile, secundum sensum, et amabile, non esse contraria, sed simul esse posse in intellectu, et illa sufficere, ut voluntas ex illis objectis amet, quod voluerit. Nec enim necesse est, ut intellectus definite iudicet hoc esse prosequendum, seu amandum, ut voluntas illud velit: sed satis est, quod intellectus illud proponat, ut amabile sub aliqua ratione, ut in sequenti puncto latius ostendemus. Et ita respondetur ad tertium, duplex esse iudicium prudentiale; unum dici solet speculative practicum, aliud practice practicum: alii vero primum vocant iudicium prudentiale lato modo, secundum autem stricte, et rigorose, ut videri potest in Corduba, dicto libro 2, quæst. 9, 10 et 11. Inter hæc autem iudicia discrimen assignari potest, non solum in hoc, quod prius non supponit rationem finis, a qua procedit posterius: sed etiam in hoc, quod per prius iudicium solum proponitur objectum, ut secundum se bonum, vel connexum cum tali fine in se spectato: per posterius autem iudicium proponitur medium, ut connexum cum intentione efficaci ipsius operantis, ex quo habet peculiarem vim movendi ad electionem, vel executionem ejus. Unde tandem fit, iudicium prudentiale large sumptum, seu aliquo modo speculativum esse posse optime in homine actu peccante, etiam cum cognitione, et actuali consideratione omnium circumstantiarum; et in hoc sensu concedimus sequelam; nec est contra Aristotelem, ut jam dicam. Iudicium autem prudentiale omnino practicum, et rigorose sumptum non potest esse simul cum actuali peccato: et de hoc, seu carentia ejus loquitur Aristoteles cum dicit libro 7, capite 2, neminem contra id, quod est optimum, agere, nisi per ignorance, et cum dicit, capite 3, ultimam propositionem esse dominam, id enim dicit propter efficaciam ultimi iudicii: loquitur autem de iudicio, quod post consultationem concluditur ex vi appetitus recti, seu intentionis efficaciæ finis, de quo jam diximus, non posse esse simul cum actuali peccato. Quia vero defectus ejus magis est defectus voluntatis, nam ab illa habet originem, ideo concluditur, omne peccatum supponere defectum intellectus, qui in carentia iudicii prudentialis consistit, quatenus vim cognoscendi habet, sed tantum quatenus habet vim movendi, qui defectus a voluntate radicaliter provenit, ut declaratum est.

17. *Tertia opinio requirit ad peccatum prac-*

ticum errorem positivæ deceptionis.—*Duplex est error practicus.*—Est ergo tertia sententia, quæ etiam in intellectu peccantis practicum defectum admittit, illum tamen dicit esse non inconsiderationis tantum, vel alterius privationis, sed positivæ deceptionis per practicum errorem. Est autem considerandum, quod sicut iudicium practicum duplicem habet rationem: unam quatenus cognitio quædam est; alteram quatenus motio voluntatis est; ita etiam duplicem habet conformitatem, et veritatem, quam Scotus supra recte distinxit. Una est veritas cognitionis, quatenus tale iudicium est conforme rei cognitæ, in quo talis veritas speculativa est, vel illa assimilatur; alia est veritas electionis, seu practica, quatenus tale iudicium est appetitui recto conforme. Eadem ergo ratione, ac proportione duplex esse potest error practicus: unus deceptionis, alter electionis. Prior est per difformitatem ad rem cognitam, ut quando iudicatur licere, quod non licet, aut esse honestum, quod revera est turpe. Alter error est per difformitatem ad appetitum rectum. Ut quando incontinens iudicat, hic et nunc hoc sibi esse amandum, quia delectabile est. Nam fieri potest, ut nihil falsum iudicet; et nihilominus aberrat in itinere veritatis, et ab appetitu recto, et sub ea ratione dicatur practice errare: quia per viam non rectam dirigit voluntatem, quo modo dicitur, non esse appetitui recto conforme.

18. *Dicta sententia a quibusdam accipitur de primo errore.*—Juxta hos ergo duos modos deceptionis dupliciter etiam dicta sententia explicatur. Quidam enim de proprio errore deceptionis aiunt necessario præcedere ante omne peccatum. Quia priusquam voluntas amet, vel eligat, intellectus absoluto et definito iudicio statuit, sibi esse conveniens hoc, vel illud eligere, aut amare. Ergo quoties voluntas amat pravum objectum, in intellectu præcedit de illo tale iudicium; at vero tale iudicium semper est erroneum, non solum devians a via recta, sed etiam a veritate respectu rei iudicatæ, quia revera tale objectum non est simpliciter conveniens, nec comparatione aliorum eligendum, vel amandum; ergo semper iudicium erroneum ante peccatum voluntatis præcedit. Et hanc opinionem videtur simpliciter supponere Durandus, in 2, dist. 5, q. 1, n. 11, et dist. 7, q. 1, ubi ob hanc causam in Angelis, qui peccaverant, hunc errorem admittit. Et universaliter idem tradit, dist. 23, quæst. 1, et dist. 93, q. 1. Declarat autem deceptionem hanc in iudicio practico esse vel circa princi-

objectum, vel tantum circa circumstantias. Priori modo oritur error (ut ait) vel ex ignorantia circa principia, vel ex aliqua passione: et sic errat, qui absolute iudicat esse bonum, et amandum, quod revera malum est; ut hic et nunc esse fornicandum, nam hic error est de principali objecto, et non contingit sine errore in principiis, vel magna passione. Posteriori autem modo errat practice, qui iudicat, hoc bonum, quod revera bonum est, hic et nunc esse amandum, cum tamen ob circumstantias amandum non esset. Et ita hic error non provenit ex deceptione circa principia, nec ex passione, sed ex circumstantiarum consideratione. Et hunc saltem errorem putat Durandus esse necessarium ad peccandum; et illum solum in Angelis admittit. Et hanc opinionem in re sequitur Malonius, in 2, dist. 6, disput. 3, quamvis iudicium illud peculiare, quod solum deficit ex inconsideratione circumstantiæ alicujus, simpliciter non vocet errorem, sed inconsiderationem: nec videtur ab hac sententia alienum divus Thomas, 1 part., quæst. 63, a. 1, ad 4.

19. *Prima assertio.* — *Non requiritur ad peccatum positivus ullus error cognitionis.* — Nihilominus dicendum censeo, posse voluntatem male eligere, sive deficiendo circa principale objectum, volendo utique quod malum est, sive deficiendo in circumstantiis, volendo bonum, quando, vel quomodo non oportet sine ullo positivo errore intellectus, qui sit proprius cognitionis error, veritati rei contrarius. Hæc assertio satis communis est. Docent illam Scotus, Gabriel, et alii, in 3, dist. 36, et Almainus, tract. 3, Moralium, cap. 4, et sumitur ex Henrico, quodl. 5, quæst. 17, et quodl. 10, q. 10, et ex Adriano, quodl. 4, quæst. 1, a principio, et sequuntur Molina et Valentia supra. Et probari potest primo: quia ad peccandum sufficit simpliciter apprehensio boni sub quacumque ratione convenientis, etiamsi proprium iudicium non intercedat: sed in simplici apprehensione non est proprius error; ergo ad peccandum non est simpliciter necessarius error intellectus. Verumtamen hæc ratio fundatur in principio valde incerto, nimirum voluntatem posse moveri ab objecto apprehenso ante iudicium, quod nunc non est disputandum: quia in capite decimo, numero duodecimo habebit commodiorem locum. Nunc ergo supponimus, sermonem esse de voluntatis electione; vel absoluta, et efficaci dilectione alicujus boni: nam hoc modo Angelos peccasse ostendemus infra. Hæc autem motio voluntatis

non fit sine proprio iudicio intellectus, ut omnes fatentur; et in tractatu de Anima latius dicemus, nam de motione simplici voluntatis, quam velleitatem vocant, utrum ad illam sufficiat apprehensio sine iudicio, parum nunc refert: et aliquid, ut dixi, paulo post attingemus. Solum hic adverto, si fieri possit, et contingat, ut aliquis peccet per simplicem apprehensionem sine iudicio, eo ipso non peccare sine magna imperfectione intellectus: nam valde temere, et inconsiderate per voluntatem efficitur, sine iudicio intellectus.

20. *Probatur assertio efficacius.* — Supponendo ergo, voluntatem non moveri sine proprio iudicio intellectus motione absoluta, et deliberata, probatur, non esse necessarium iudicium erroneum dicto modo, ut voluntas sic malum diligat, vel eligat. Quia ut voluntas amet aliquod objectum, non est necessarium, ut intellectus iudicet, illud esse honestum, vel consentaneum rectæ rationi; ergo satis est, ut iudicet esse delectabile, vel utile, vel alio modo naturæ convenientis: sed hoc potest intellectus iudicare sine errore de objecto, alias turpi: ergo circa tale objectum potest voluntas peccare sine prævio errore pratico intellectus, id est, sine iudicio difformi rei iudicate. Primum antecedens probatur imprimis a posteriori: quia alias nemo posset deliberata voluntate fornicari, nisi præiudicando, fornicationem esse honestam, et rectæ rationi conformem, quod dici non potest, alias omnis, qui fornicatur, prius esset hæreticus. A priori vero ratio est, quia objectum adæquatum intellectus non est solum bonum honestum, verum, vel apprens: sed est bonum absolute, et abstracte, sub quo variæ rationes honorum comprehenduntur, et quælibet sufficit ad movendam voluntatem, et ipsa pro sua potest libertate, quam voluerit, amare, seu eligere. Et intellectus potest plures earum sine deceptione proponere, quia in eodem objecto possunt vel omnes illæ inveniri, vel una tantum cum carentia alterius: et intellectus potest de illis iudicium ferre, sicut sunt, non solum in universali, sed etiam in particulari de tali re iudicando, hic et nunc esse delectabilem, vel utilem ad honorem, vel divitias, verbi gratia, consequendas, quamvis honesta non sit: vel etiamsi honestati contraria sit.

21. *Adversariorum responsio.* — Respondent non posse voluntatem ferri in objectum sic consideratum secundum diversas boni, vel mali rationes, vel considerando simul aliud bonum oppositum, nisi prius intellectus omnibus

pensatis, absolute iudicet, hoc esse bonum, et convenientis simpliciter: hoc autem iudicium erroneum est, quando de objecto turpi fertur, quia per illud præfertur turpe honesto propter rationem boni delectabilis, seu præferenda iudicatur, sed hoc iudicium est erroneum per difformitatem ad rem ipsam, quia in re ipsa bonum delectabile non est bonum simpliciter, neque convenientis, quando turpitudinem habet adjunctam. Quod autem iudicium illud sit necessarium, probatur: tum quia voluntas regitur ab intellectu; quia nihil volitum, quin præcognitum: ac voluntas cum se determinat ad aliquid eligendum, vel amandum, tendit in illud, ut hic et nunc sibi simpliciter convenientis: ergo præcedit in intellectu iudicium, quo illud ut simpliciter, et absolute convenientis iudicet: tum etiam, quia intellectus speculativus non movet voluntatem: sed practicus, teste Aristotele 3, de Anim., text. 33, et sequentibus: ut autem intellectus practice iudicet, ac moveat voluntatem, necesse est, ut pensatis omnibus, quæ actu considerat, iudicet, hoc simpliciter expedire, seu esse bonum, aut convenientis.

22. *Hæc responsio supponit falsum principium.* — *Id ostenditur primo per dilemma.* — *Prima pars dilemmatis probatur.* — Sed hæc responsio supponit, ut voluntas eligat inter multa, quæ sub diversis rationibus bona iudicantur, vel etiam ut unum objectum, in quo sunt boni, et mali rationes, amet potius, quam fugiat, necessarium esse, ut præcedat iudicium comparativum, quo unum objectum alteri simpliciter præferatur in ratione boni, aut convenientis. Hoc autem falsum esse multis rationibus ostendi potest. Et primo possumus applicare discursum, quem de imperio supra fecimus: quia illud iudicium comparativum, vel est necessarium in intellectu ex vi aliquorum principiorum, quibus positus necessario inferatur: vel est voluntarium, ac liberum ex determinatione voluntatis. Primum dici non potest: quia in intellectu non errante speculative nulla sunt principia, ex quibus tale iudicium comparativum necessario oriatur: ostensum est autem posse voluntatem peccare, nullo præcedente errore speculativo in intellectu; ergo non præcedunt necessario in intellectu talia principia, quæ intellectum cogere possint ad illud iudicium erroneum comparativum præstandum. Exemplo res declaratur, nam qui sciens turpitudinem fornicationis, propter delectationem vult illam: non iudicat in universali, delectabile esse majus bonum honesto, nec esse con-

venientius simpliciter comparatione illius, neque alia similia, ex quibus necessario inferat iudicium erroneum comparativum, ut est notum experientia. Ergo tale iudicium ex vi solius intellectus: et principiorum ejus necessarium non est. Et præterea si tale iudicium esset simpliciter necessarium antecedenter ad voluntatem; et illo posito, voluntas ex necessitate conformaretur illi, et ideo deficeret profecto defectus non imputaretur illi, nec in eo actu esset libera. Non est ergo ille actus ex vi solius intellectus necessarius.

23. *Secunda pars dilemmatis ostenditur.* — Probatur ergo membrum de iudicio libero, quia tale iudicium supponit actum voluntatis determinantis intellectum. At ille actus culpabilis est et malus, imo erit radix totius malitiæ, et culpæ, quæ occasione talis iudicii fit. Vel ergo talis voluntas supponit aliud iudicium habens eundem defectum erroris, ac deceptionis, propter similem comparationem, et tunc idem argumentum fiet de illo priori iudicio, et sic in infinitum procedi potest. Vel illa voluntas habetur sine tali iudicio prævio, et ita concludimus, posse esse voluntatem peccaminosam sine tali errore prævio: imo talem errorem, ubi fuerit, ex voluntate peccaminosa procedere. Sicut alias optime probavimus in homine, qui ex fidei fit hæreticus, non præcedere in intellectu errorem contra fidem, prout est in intellectu non præcedere ad malitiam hæresis, prout est in voluntate: quia ille error intellectus necessario procedere debet ex voluntate. Et ideo simpliciter præcedit voluntas errandi, seu discedendi a fide: quamvis postea ex vero errore induci possit voluntas ad volendum credere alium. Sic ergo in præsentī voluntas peccaminosa tale iudicium antecedit. Unde ulterius concluditur, esto illud iudicium sit possibile per depravationem voluntatis, et consequens ad illam, non tamen esse necessarium, ut voluntas diligat objectum pravum, quatenus delectabile est: quia nec ita voluntas fundatur in tali iudicio, cum potius sit radix ejus, nec ex necessitate infert illud, quia voluntas sic iudicandi simpliciter libera est, et ab actu volendi, vel eligendi tale objectum distincta, et ad illius executionem minime necessaria.

24. *Secundo impugnatur responsio ex inconvenienti.* — *Declaratur.* — Præterea declaratur hoc in ipsismet actibus bonis ab inconvenienti argumentando. Nam si illa doctrina vera esset, sequeretur ex duobus bonis honestis actu consideratis, neminem eligere, quod mi-

nus est, nisi prævio errore intellectus. Consequens est plane falsum; ergo. Probatur sequela, quia juxta illam doctrinam etiam in electione, vel dilectione talis minoris boni, necessarium erit iudicium, quasi comparativum, quo tale objectum dilectum, vel medium electum iudicatum fuerit simpliciter bonum, et conveniens, ac præferendum alteri: vel certe si hoc casu necessarium non est tale iudicium, vel quando aliquo modo antecedit, potest sine errore intelligi, et explicari. Idem dicendum erit in electione inter bonum et malum, et in electione inferioris boni, non obstante majori malitia. Est enim eadem ratio, quæ sic exponitur. Nam cum aliquis ex duobus actibus, vel etiam statibus virtutis, eligit minus bonum, vel minus meritorium, ideo non necessario decipitur per intellectum, sed est imperfectus, vel infirmus in voluntate, quia nunquam iudicat actum inferiorem esse simpliciter meliorem, vel præferendum alteri: sed vel quia propositis illis duobus, voluntas pro sua libertate eligit, quod vult, intellectu nullam comparationem faciente: vel certe, quia in ea non errat, etiamsi illam faciat, et inter id quod est minus bonum sibi esse convenientius, quia non iudicat de convenientia secundum solam rationem, et qualitatem boni honesti, sed adjuncta rei difficultate, vel facilitate, vel consideratis aliis rationibus, et periculis, ad quæ facilius vitanda, sine errore iudicat, hoc esse convenientius, id est, magis accommodatum, non tamen simpliciter melius.

25. *Probatur dicta declaratio.* — Ad hunc ergo modum proceditur in dilectione mali sub ratione boni, vel in electione boni delectabilis, relicto honesto illi opposito. Primo, quia potest sine errore fieri per sola simplicia iudicia de unoquoque objecto; sicut revera hic et nunc, et cum talibus circumstantiis existit. Nam illa sufficiunt, ut voluntas pro sua voluntate quod maluerit, eligat. Secundo, quia licet comparationem faciat intellectus, et turpe honesto præferat, non faciet talem comparationem in ordine ad communem rationem boni conferendo sub illa specificas rationes boni: et præferendo inferiorem excellentiori, talis enim comparatio et nunquam, vel rarissime fit, quantum experientia docet, et nulla ratione ostenditur necessaria, ut voluntas in alteram partem feratur. Igitur maxime fieri solet illa comparatio adjungendo alias rationes boni, et ratione illarum præferendo absolute turpe objectum, ut diligatur, vel eligatur, non

quia melius simpliciter, sed quia delectabilius secundum sensum, vel quia utilius ad divitias, vel honores comparandos, vel ad alios fines similes. Hic enim excessus sufficit, ut voluntas pro sua libertate eligat, quod delectabilius, vel utilius iudicatur, quamvis tale iudicium comparativum, nec semper necessarium sit, neque illo posito voluntas ex necessitate illud sequatur. Unde confirmatur hic discursus. Quia stante in intellectu cum uno, et eodem iudicio, vel cum pluribus, potest voluntas, vel bene agere, vel peccare, juxta illud Eccles. 15: *Apposui tibi (id est, coram te) ignem, et aquam: ad quod volueris porrigere manum tuam, id est, voluntatem. Ante hominem vita et mors, bonum et malum: quod placuerit ei, dabitur illi.* Dicitur autem proprie esse ante hominem, quod actu videtur, seu consideratur ab ipso: stante igitur eadem consideratione per unum, vel plura iudicia, potest homo recte, vel male velle; ergo tunc determinatio voluntatis, tam quoad specificationem, quam quoad exercitium actus, est primo ab ipsa voluntate; ergo potest esse peccaminosa, etiamsi in iudicio error practicus non præcedat: sicut etiam potest esse recta cum eadem intellectus dispositione.

26. *Corollarium primum de sensu illius iudicii practici, hoc est faciendum.* — *Primus sensus rejicitur.* — *Rejicitur secundus.* — *Tertius sensus.* — *In hoc sensu necessarium est iudicium ad bene operandum, non ad peccatum.* — Unde infero primo, cum communiter dicitur, antequam voluntas velit, præcedere in intellectu hoc iudicium practicum, faciendum est hoc, sano modo accipiendum esse, et explicandum, ut verum est; plures enim sensus habere potest verbum illud, *faciendum est*, ut bene Adrianus supra distinxit: unus est, ut vim habeat futuri: ut cum dicimus, Petrus est eligendus: et sic constat non posse in præsentia sumi: quia cum intellectus sic iudicat, non divinatur, quid voluntas factura sit; sed proponit, quid illam agere oporteat. Alter sensus est, ut illud verbum, *faciendum*, non dicat proprium iudicium, sed solum imperium per modum impulsus: sicut Dominus dicit servo, hoc tibi faciendum est. Et hic sensus est etiam falsus; quia, ut dixi, in intellectu non datur imperium respectu voluntatis, quod non sit per modum iudicii. Neque aliter potest intellectus impellere, seu movere voluntatem, nisi per cognitionem, vel iudicium. Quod secus est de uno homine respectu alterius, quia unus movet alterum per voluntatem suam, imperat

autem per signum aliquod talis voluntatis manifestativum. Unde tertius sensus illius verbi esse potest, ut verbum, faciendum est hoc, respectum dicat ad regulam rectæ rationis, vel legis, ita ut subintelligatur, faciendum est hoc secundum rectam rationem, sub qua includuntur voluntas Dei, et legis, vel præcepta superiorum: sicut dicere solemus, hodie jejundum esse, vel votum esse servandum. Et in hoc sensu necessarium est illud iudicium ad honeste volendum; non tamen esse simpliciter necessarium ad volendum, vel eligendum, quia sæpe voluntas amat, quod non iudicat secundum rectam rationem, aut legem esse amandum ut per se notum est. Alias (ut supra dicebam) qui fornicatur, iudicaret esse faciendum secundum rectam rationem, quod hæreticum esset. Nec etiam tale iudicium, licet præcedat, sufficit, ut voluntas non peccet, quia non necessitatur ab illo, sed illi resistere potest. Atque potest simul homo iudicare actu hoc esse volendum in dicto sensu, et actu velle contrarium, ac peccare.

27. *Quartus sensus licet verus nil colligit contra dicta.* — *Declaratur quando illud iudicium præit ad electionem mediorem.* — Quartus sensus est, ut verbum illud, *faciendum*, dicat respectum, et congruentiam ad finem, vel aliam regulam, et sic potest habere verum sensum, et universalem; sed ex illo nihil contra dicta colligitur. Declaratur, quia tale iudicium potest præcedere, vel ad electionem mediorem post intentionem finis, et consultationem; vel ad ipsam voluntatem, vel intentionem particularis finis, seu boni propter se amandi, quando ex multis unum assumitur, seu modo suo eligitur, ut ametur, vel intendatur. Quando ergo iudicium præcedit intentionem finis, et terminat consultationem, sensus illius locutionis, hoc faciendum est, in hunc resolvitur, hic et nunc, et omnibus pensatis, hoc expedit facere, seu hoc est conveniens ad talem finem. Unde si plura occurrant media, et iudicentur æque utilia ex vi solius intellectus, non poterit determinate iudicare, *hoc est faciendum*: sed disjunctim, hoc, vel illud; quamvis voluntas possit intellectum applicare ad unius considerationem, et non alterius, vel etiam posset stante actuali iudicio æquali de utroque medio, illud unum eligere pro sola sua libertate. Imo licet unum medium iudicetur sub aliqua ratione melius alio, potest voluntas minus bonum eligere, dummodo ad explendam intentionem finis sufficiens iudicetur. Unde quamvis contingat medium ad finem utile, turpe alias

esse, nihilominus in illo iudicio, faciendum est hoc, non erit falsitas veritati rei contraria: quia revera medium est proportionatum fini intento, etiamsi non sit consentaneum fini, qui secundum rectam rationem intendi deberet, et sic dixit Christus in parabola de villico, quod *laudavit Dominus villicum iniquitatis, quia licet fraudulenter adversus Dominum, pro se tamen prudenter fecisset.*

28. *Declaratur deinde quando præit ad volitionem ipsius finis, sive objecti particularis propter se volendi.* — At vero, quando iudicium non est de medio in ordine ad finem, sed de fine particulari, vel objecto propter se volendo: vel supponitur generalis voluntas alicujus boni in generali sub aliqua ratione universali, quæ per aliud iudicium applicatur ad hanc, vel illam rem talem bonitatem participantem; vel nulla talis generalis voluntas supponitur, sed immediate determinanda est voluntas ad illum finem particularem. In priori casu idem dicendum est, quod de iudicio mediorem, servata proportione. Nam si unum tantum particulare objectum sub illo generali proponatur per illud iudicium, hoc est amandum; sensus est, hunc particularem finem consentaneum esse illi voluntati universali, et in illo sufficienter expleri. Si vero talia objecta plura sint, et proponantur, nullum illorum ex vi solius intellectus, et talis intentionis iudicare determinate poterit, ut necessarium, vel unicum, in quo illa voluntas generalis implenda sit; sed hoc pertinet ad liberam determinationem voluntatis, quæ sine novo iudicio esse poterit. Atque ita in tali iudicio nulla erit deceptio, seu falsitas cognitionis: si revera in tali objecto particulari bonum illud generaliter amatum inveniatur, etiamsi objectum illud turpe sit, et sine peccato amari non possit; quia hoc non obstat, quominus cum illo universali affectu conformitatem habeat. Ut si quis sibi proponit sequi delectabile bonum, et postea iudicet fornicationem sibi esse appetendam, ut consentaneam suo proposito, vel ut participantem illam generalem rationem boni delectabilis, non errat a veritate cognitionis, licet a veritate morum erret. Idemque est in similibus. At vero quando non præcessit universalis voluntas elicit alicujus boni, et iudicium illud versatur circa bonum particulare, tunc si bonum illud iudicetur diligendum, necesse est ut sit secundum commensurationem ad aliam regulam, ut, verbi gratia, secundum conformitatem ad aliquam naturæ propensionem, vel ad regulam rectæ rationis, vel ad